

CIVILFÖRSVARET

Av byråchefen IVAR MÜLLER

Det svenska totalförsvaret brukar delas upp i det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret.

Det militära försvaret har stått i brännpunkten under ÖB-utredningarnas år — 1957 — och försvarsdebattens och försvarsbeslutets år — 1958. Det var därför helt naturligt att tidskriften ägnade krigsmaktens problem särskilt intresse under dessa år i form av ett flertal artiklar med olika aspekter på det militära försvaret.

Under 1958 offentliggjordes de första resultaten av 1953 års civilförsvarsutredningar. I en artikel i nr 6/58 under rubriken »Civilförsvaret i stöpsleven» av överste Sundell belystes problemställningarna. 1959 ser nu ut att bli ett beslutsår för civilförsvaret. Den krigstekniska utvecklingen och de många sammanhangen mellan totalförsvarets olika grenar gör att ett civilförsvarsbeslut emellertid får stort inflytande även på den civila totalförsvarssektorn i övrigt. Det har därför syntts redaktionen värdefullt att få de nya problemställningarna sakkunnigt belysta. I detta och följande två nummer kommer framstående representanter för totalförsvarets civila grenar att ge sin syn på vad utvecklingen och väntade kommande beslut kan medföra av arbetsuppgifter och frågekomplex.

Alltsedan demokratiens genombrott har detta erkänts mer eller mindre allmänt. Behovet av insatser från den enskilde medborgaren har däremot förändrats. Till en början krävde försvaret aktiva insatser huvudsakligen endast av de unga, arbetsföra männen. Som en följd av den vapentekniska utvecklingen, av krigets totalitet, krävs i dag aktiva insatser av alla medborgare. Däri ligger det nya i vår situation och en del av svårigheterna. Organiserandet av den gigantiska krigsansträngning, som innefattar allas aktiva insats, måste nämligen vara ett svårbe-mästrat problem. Det har visat sig nödvändigt att organisatoriskt dela upp den verksamhet, som behövs, på fyra olika försvarsgrenar. En av dem är civilförsvaret. Denna organisatoriska uppdelning kräver å andra sidan en intim samordning och samverkan mellan de olika grenarna för att nå det gemensamma målet. Redogörelse för de åtgärder för samordning och samverkan, som planläggas och genomförs, faller utanför ramen för denna artikel. Betydelsefullt är emellertid att konstatera, att civilförsvaret är en del av det gemensamma försvaret och har med de övriga en gemensam målsättning.

Allmänna synpunkter

FÖRSVARET av det egna landet är alla medborgares angelägenhet.

Det naturliga och självklara målet för våra försvarsansträngningar är att förhindra att vi dras in i krig. Vi måste försöka bli så starka att en eventuell motståndare finner det mera kostsamt än lönande att angripa oss. Civilförsvarets del i den samlade styrka, som på så sätt skall verka avskräckande eller avhållande, har som en följd av den vapentechniska utvecklingen blivit större och betydelsefullare än tidigare. Detta sammanhänger med den våldsamma förstörelsekraft som med moderna vapen och vapenmetoder kan riktas mot hemorten. Ett land utan ett effektivt civilförsvär kan numera med förhållandevis små insatser tillfoga enorma skador. Å andra sidan kan ett välorganiserat och effektivt civilförsvär reducera förluster och skador till uthärdliga proportioner, även vid starka anfall. Ett så utformat civilförsvär skulle tvinga en motståndare, som vill nedkämpa vår hemort, till mycket stora kraftinsatser; större än han kanske med hänsyn till beredskapen inom andra områden kan och vill sätta in mot oss. Utan ett verkningsfullt civilförsvär skulle bara ett hot om bekämpning av vår hemort kunna tvinga oss till eftergifter. Av dessa skäl är ett starkt och effektivt civilförsvär en freds- och frihetsbevarande faktor. Skulle vårt land ändå dras in i krig, så är ett sådant civilförsvär i stånd att göra betydelsefulla, ja kanske avgörande insatser för att upprätt-

hålla motståndet och motståndsviljan.

Civilförsvarets uppgift är att göra hemorten motståndskraftig mot angrepp framförallt från luften. Denna uppgift kräver åtgärder av skilda slag och på skilda områden. Det huvudsakliga syftet är härvid att rädda människoliv. Härigenom får civilförsvaret en utpräglad humanitär karaktär. Men uppgiften kräver också insatser för att förhindra och avhjälpa materiella skador på civil egendom.

Civilförsvarets medel och metoder för att lösa sina uppgifter har alltid varit av två slag, dels skadeförebyggande och dels skadeavhjälpanande. Till den skadeförebyggande verksamheten räknas utrymning och skyddsrumshygg för att redan före ett anfall minska samhällets sårbarhet. Den skadeavhjälpanande verksamheten skall efter ett anfall sättas in för att rädda skadade människor och begränsa eller förhindra utbredningen av den materiella förstörelsen.

För att kunna lösa sina uppgifter i ett modernt krig håller det svenska civilförsvaret på att anpassas efter atomålderns vapenutveckling. Genom beslut hösten 1956 har riksdagen godkänt en allmän målsättning för civilförsvarets skadeförebyggande verksamhet som innebär att skyddsrumshygget och planläggningen för utrymning skall utformas även med hänsyn till anfall med atomvapen. Under våren 1959 kommer riksdagen att föreläggas

förslag rörande civilförsvarets verksamhet i övrigt, särskilt den skadeförebyggande organisationen. Till grund för förslaget ligger ett av en parlamentarisk kommitté avgivet betänkande. Däri sägs: »Civilförsvarets blivande organisation måste bedömas med hänsyn till det läge, som skapats genom tillkomsten av vätebomben och de moderna vapnen i övrigt.»

Denna anpassning innebär icke att uppgifterna för civilförsvaret eller dess principiella medel och metoder förändrats.

Huvuduppgiften att rädda människoliv får emellertid en helt annan svårighetsgrad om atomvapen och moderna vapenbärare (överljudsplan och robotar) användas mot vårt land. Andra världskrigets tyngsta konventionella ammunition utgjordes av kvartersbomber på 5–10 ton trotyl. Den nominella uranbomben — varav två fälldes över Japan i slutet av andra världskriget — utvecklade en energi om 20 000 ton trotyl och dagens vätebomber beräknas kunna utveckla en energi om 20 000 000 ton trotyl eller mera. Den snabbhet, varmed bombanfallen kan sättas in medelst överljudsplan och robotar, kan göra att förvarning för anfallen ej hinner ges. Detta förhållande ökar än mer svårigheterna att rädda människoliv och ställer större krav på räddningsverksamheten.

En ytterligare starkt försvårande faktor är faran för radiakbeläggning. Efter en låghöjdsdetonation

(detonation i eller nära markytan) av en tyngre atombomb kan radioaktiva partiklar, som vid explosionen sugits upp i de övre luftlagren, genom spridning med vindarna komma att falla ned över stora områden och avge farlig radioaktiv strålning. Tillkomsten av denna effekt gör att praktiskt taget varje del av riket kan nås av luftkrigets verkningar och att skyddsåtgärder därför måste kunna vidtagas överallt såväl i stad som på landsbygd.

Ej heller civilförsvarets medel och metoder förändras i principiellt hänseende av atomkriget. Detta hänger samman med civilförsvarets strukturella verkningsformer. Civilförsvaret skall arbeta med civila medel och metoder. Det är militärförsvarets uppgift att med vapenmakt söka förhindra att en angripare går till attack mot hemorten. Utvecklingen ifråga om försvarsvapen kanske kan förändra och förbättra krigsmaktens allmänna förutsättningar för denna uppgift. Civilförsvaret skulle dra indirekt fördel av en dylik utveckling, men dess principiella struktur skulle ej förändras. De civila medel och metoder som står civilförsvaret till buds förblir — även i ett krig med atomvapen — de skadeförebyggande åtgärderna, främst utrymning och skyddsrumshygge, samt de skadeavhjälpande åtgärderna i form av insatser av en personellorganisation. Utrymning, skyddsrumshygge och en skadeavhjälpande organisation är alltså i dag

liksom tidigare huvudkomponenterna i civilförsvaret. Tillkomsten av atombomber och snabba vapenbärare har emellertid föranlett en omprövning av dessa komponenters inbördes betydelse och resulterat i att större vikt måste läggas på de skadeförebyggande åtgärderna än på de skadeavhjälpande. Vid sidan av huvudkomponenterna finns ett antal kompletterande civilförsvarsåtgärder av skilda slag såsom alarmering, radiaskydd och bevakning.

I det följande skall närmare utvecklas civilförsvarets olika verksamhetsformer.

Utrymning

Huvudsyftet med utrymningen är att minska koncentrationen av människor i de stora befolkningscentra. Denna koncentration kan i och för sig vara ett lockande anfallsmål. Vid avvägningen mellan utrymning och andra skyddsåtgärder, främst skyddsrum, kommer strategiska, tekniska och ekonomiska bedömanden att spela en viktig roll. Tillräckligt underlag för dessa bedömanden finns ej alltid redan i fredstid. Först vid den tidpunkt, då det direkta ianspråktagandet av skyddsåtgärderna står för dörren, kan förhållandena bäst överblickas. Det skulle därför vara mest ändamålsenligt om i fredstid en så flexibel planläggning kunde uppgöras, att vid den aktuella tidpunkten, skilda alternativ och

kombinationer kunde väljas. Detta låter sig emellertid göra endast i begränsad omfattning. Fordras nämligen för genomförandet av en dylik planläggning kostnadskrävande anordningar, kan det av ekonomiska skäl bli nödvändigt att begränsa planläggningen till de mest sannolika alternativen och att välja skyddslösningar, som med hänsyn till tillgängliga ekonomiska resurser ger det bästa skyddet. Detta gäller särskilt skyddsrumsbbyggandet. Däremot är det möjligt att på utrymningsområdet planlägga för ett flertal alternativ, emedan dessa planläggningskostnader är förhållandevis låga. Genom en dylik alternativ planläggning blir det möjligt — när planerna måste verkställas — att avväga utrymningsens omfattning också med hänsyn till det skydd i övrigt, som kan ha skapats såväl i stad som på landsbygden.

Det nu förda principiella resonemang ligger till grund för den svenska utrymningsplanläggningen. Men en utrymningsplanläggning kan naturligtvis ej grundas på blott teoretiska bedömanden. Det krävs att den också i praktiken skall kunna verkställas. De tekniska förutsättningarna härför anses vara goda i vårt land, bättre än i de flesta andra länder. Våra kommunikationsmedel är bra och landets relativt ringa befolkningstäthet gör det i stort sett möjligt att sprida befolkningen utan att nya ur anfallssynpunkt alltför risk-

fyllda befolkningscentra uppkommer. Även mottagningsmöjligheterna på landsbygden är tillfredsställande. Det är emellertid klart att en så allvarlig och omfattande omvälvning i fredssamhället, som en utrymning innebär, kommer att skapa väldiga problem, ej minst ur försörjningssynpunkt och medföra en betydande sänkning av levnadsstandarden.

Planläggningen syftar till att kunna förflytta ca 3 miljoner människor. Det är framförallt befolkningen i de stora befolkningsrika städerna, som omfattas av planläggningen. Men utrymningsplanläggning sker också för områden, som ur invasionssynpunkt bedömas som särskilt riskfyllda eller som ligger i närheten av flygplatser eller andra speciellt lockande anfallsobjekt. Kungl. Maj:t har i särskild ordning bestämt eller uppdragit åt civilförsvarsstyrelsen att bestämma för vilka områden av riket utrymning skall planläggas och vilken eller vilka utrymningsformer planläggningen skall avse.

Det finns tre olika former av utrymning. *Beredskapsutrymning* innebär att de i produktionen icke deltagande (barn, åldringar, sjuka, hemmavarande m. fl.) lämnar området. De utgör ca 50 % av orternas befolkning. *Omflyttning* innebär att de människor som icke omfattas av beredskapsutrymningen och som bor i särskilt riskfyllda delar av området, flyttar till mindre farliga delar av samma område. *Slut-*

lig utrymning innebär att även de, som deltar i produktionen, evakueras ut ur området med undantag dock för dem, som måste upprätthålla oundgängligen nödvändig verksamhet. Gällande bestämmelser innebär i huvudsak att beredskapsutrymning planlägges för orter med mer än 10 000 innevånare och slutlig utrymning för orter med mer än 30 000 innevånare. Omflyttning planlägges endast för de största städerna, vilkas innerområden i regel är gamla och mindre motståndskraftiga.

Utrymningsplanläggningen är flexibel ej blott med hänsyn till omfattningen utan också med hänsyn till den tid, som i verkställighetskedet kan stå till buds. I enlighet härmed sker planläggning så, att evakueringen skall kunna genomföras antingen som *successiv utrymning* — när tillräcklig tid kan avsättas härför — eller som *snabbutrymning* — då största skyndsamhet är av nöden. Det normala förfarandet är successiv utrymning. Det innebär för de städer, för vilka såväl beredskapsutrymning, omflyttning som slutlig utrymning planlägges, att förfarandet börjar med den första utrymningsformen, beredskapsutrymning, att därefter omflyttning verkställas och till sist då faran för krig bedömes som omedelbart förestående slutlig utrymning genomföres. De olika stegen i utrymningen utföres naturligtvis så snabbt som möjligt, men genom den successiva verkställig-

heten kan tillgängliga resurser rationellt utnyttjas och de besvärligheter, som alltid följer av en pressad skyndsamhet, undvikas. Tidsfaktorn spelar den största rollen för de största städerna. Dels rör det sig här om mycket omfattande transporter och dels om långa transportvägar enär befolkningen måste flyttas till ganska avlägsna platser från hemorten. En beredskapsutrymning av Stockholm beräknas ta 10–12 dagar.

Om beredskapsutrymning icke vidtagits och krigsfaran bedömes som omedelbart förestående måste snabbutrymning tillgripas. Det innebär att på mycket kort tid hela befolkningen med undantag av dem, som måste fullgöra oundgänglig nödvändig verksamhet, samtidigt skall lämna orten. Planläggning härför skall huvudsakligen ske för orter med mer än 30 000 innevånare. För Stockholmsområdets del skulle en snabbutrymning innebära att ca 800 000 människor måste med kort varsel och på kortast möjliga tid förflyttas ur området. Det beräknas, att en dylik utrymning av Stockholmsområdet kan genomföras på 30–36 timmar om väderleksförhållandena, trafikmöjligheterna och omständigheterna i övrigt är gynnsamma. En snabbutrymning måste bli mycket påfrestande. Komplikationer av både teknisk och psykologisk natur kan väntas uppkomma utan att de kan förutses under fred. Allt bör därför göras för att

en sådan situation ej uppstår, som kräver snabbutrymning.

Planläggningen för utrymning utformas så att familjerna kan hållas samman. Även skolbarnen skall alltså åtfölja den övriga familjen. Planläggningen bygger vidare på den enskildes självverksamhet och medverkan. Sålunda skall enskilda fordon i största möjliga utsträckning användas som transportmedel. För att säkra och underlätta de enskildas medverkan kommer envar, som beröres av planläggningen, så långt möjligt att redan i fred underrättas om sin inkvarteringsort, färdväg m.m. Vid planläggningen eftersträvas att utvälja inkvarteringsorterna så nära utrymningsområdet som möjligt utan att eftersätta skyddskraven. Härigenom blir färdvägarna korta och kontakten med hemorten kan uppehållas lättare. Det har varit möjligt att i stor utsträckning planlägga förläggning av de evakuerade i närheten av hemorten. Detta har dock ej gått ifråga om Stockholm, Göteborg, Malmö-städerna, Gotland och vissa områden vid norra landgränsen.

Skyddsrum

Skyddsrumspanläggningen kan ej på samma sätt som utrymningsplanläggningen ges en alternativ utformning. De skyddsrum som erfordras under krig måste byggas redan under fred. Det tar en avsevärd tid att bygga skyddsrum och skyddsrumspolitiken måste ofta ut-

formas i samklang med stadsplanering och löpande bebyggelse. Som en följd härav är det nödvändigt att skyddsrumspolitiken fastlägges på relativt lång sikt.

De av statsmakterna år 1956 fastställda riktlinjerna för skyddsrummbygget innebär att normalskyddsrummen skall såsom hittills utgöra stommen i det byggnadstekniska skyddet och att dessa i viss begränsad utsträckning skall kompletteras med starkare skyddsrum. Normalskyddsrummet medger i regel fullständigt skydd mot såväl tryckvåg, värmestrålning som radioaktiv strålning vid högdetonation av 20 kilotons uranbomber på ca 1–1,5 km och av 20 megatons vätebomber på ca 10–15 km avstånd från nollpunkterna. De starkare skyddsrummen ger fullt skydd mot praktiskt taget alla bombverknningar utom fullträff av atombomber.

Till skydd för befolkningen skall normalskyddsrum uppföras i all löpande bebyggelse av trevåningstyp eller mera inom orter med mer än 5 000 innevånare. I de stora städernas centrala inre delar gäller dock ej tvånget att anordna normalskyddsrum. För dem, som i dessa inre delar av städerna måste efter slutlig utrymning kvarstanna, skall i stället starkare skyddsrum än normalskyddsrum anordnas. Dessa starkare skyddsrum byggs i allmänhet i berg eller ges — om de utföras i betong — ett i det närmaste samma skyddsvärde som

bergskyddsrummen. Enär förvarning mot flyganfall ej kan med säkerhet påräknas skall skyddsrummen för befolkningen utformas så, att människorna kan bo dvs. vila och sova i dem (liggskyddsrum).

Skyddsrummen för den aktiva civilförsvarspersonalen utgöres ifråga om ledningspersonalen i huvudsak av anläggningar i berg eller med motsvarande betongskydd. Dessa anläggningar (huvudcentraler) är helt självförsörjande. För den övriga civilförsvarspersonalen kommer det byggnadstekniska skyddet att variera med hänsyn till uppehållsplatsernas belägenhet från ovanjords-förläggningar med radiakskydd till normalskyddsrum med förstärkta flyktvägar och ännu starkare skyddsrum.

Slutligen skyddas städernas tekniska verk genom förläggning av verken eller deras vitala delar i berg.

Det aktuella beredskapsläget ifråga om skyddsrum kännetecknas därav, att för befolkningen finns 875 000 m² effektiv skyddsyta i normalskyddsrum och 44 000 m² i starkare anläggningar samt att för civilförsvarspersonalens skydd ett 60-tal ledningscentraler i berg eller med motsvarande skyddsvärde är helt färdigställda. Slutligen finns bergskydd för ett stort antal kommunala tekniska verk.

Alarmering

Sedan lång tid tillbaka har i vårt land byggts upp ett system för var-

ning mot flyganfall. Emellertid uppnår bemannade bombplan f. n. en hastighet av en och en halv gånger ljudet eller 1 600–1 700 km per timme. Robotarna har ännu mycket större hastigheter. Som en följd av de höga hastigheterna blir anflygningstiderna korta. Varning kan därför ej längre med nuvarande tekniska resurser alltid påräknas.

Trots detta anses alarmerings-systemet alltjämt böra bibehållas och kompletteras. Civilförsvarets alarmeringssystem bygger på informationer från de militära luftbevakningsorganen. Dessa informationer förmedlas till civilförsvarets lokala chefer, som i sin tur utlöser larmet. Utlösningen sker via trådnätet eller genom radiomanövrering till alarmeringsanläggningarna, vilkas tyfoner sänder ut larmet. Civilförsvarschefen kan även via telefonstationerna låta sända larm över telefonnätet till apparatinnehavare.

I dag finns alarmeringsanläggningar i alla orter med mer än 1 000 innevånare.

Radiaskydd

Vid explosion av en atombomb uppstår inom ett begränsat område en momentan radioaktiv strålning (under ca 1 sekund). Sker explosionen i markytan uppkommer ytterligare en effekt. Vid en dylik låghöjdsdetonation kommer radioaktiva ämnen att häfta vid partik-

lar från marken. En del av dessa partiklar bildar en beläggning runt detonationsplatsen (närbeläggning). Andra förs med atommolnet till höga höjder och sprids sedan med vindarna. De tyngsta partiklarna faller ned nära detonationsplatsen och ökar närbeläggningen, medan det lättare stoftet hinner föras bort från detonationsplatsen innan det faller ned på marken (fjärrbeläggning). Detta nedfall, som vid en vätebombs-explosion kan beröra mycket stora områden, bildar en radiakbeläggning, varifrån farlig strålning utgår. Atombombsexplosioner ökar också luftens radioaktivitet. Åtgärder i anledning av denna senare effekt ligger utanför civilförsvarets verksamhetsområde.

Den momentana strålningen uppstår endast i orter, där explosioner ägt rum. Fara för sådan strålning kan därför beräknas föreligga endast i orter, som bedömas kunna bli anfallna med atombomber. Den kvardröjande radioaktiviteten däremot kan beröra varje del av landet. Den radioaktiva strålningen avtar om den måste passera massa. Om mellan den enskilde och explosionen finns tillräcklig massa, så hejdas den radioaktiva strålningen och ett effektivt skydd har uppnåtts. Normalskyddsrum och starkare skyddsrum ger ett mycket gott skydd mot radioaktiv strålning. Men även enklare skyddsrum såsom tätade källare (radiaskyddsrum) ger ett godtagbart skydd.

Skyddsrum är alltså den väsentliga civilförsvarsåtgärd, varmed faran från radioaktiv strålning mötes. Denna skyddsmetod förutsätter att varning för anfall kan ges eller att människorna bor i skyddsrum. I de orter, som kan bedömas bli utsatta för atombomber, kan varning ej med säkerhet påräknas för direkta anfall. De som bor i dessa orter måste därför ha tillgång till ett tillräckligt skyddsrumsbestand, där de skall — mer eller mindre permanent — kunna uppehålla sig för vila och sömn.

Annorlunda är det på landsbygden eller andra områden, över vilka explosioner ej ägt rum. I allmänhet kommer det att ta en eller flera timmar innan den radioaktiva beläggningen når dessa områden. Det blir således möjligt att varna civilbefolkningen. För detta ändamål krävs ett varningssystem. Detta måste bygga på uppgifter om bombernas storlek, detonationsplats och detonationshöjd samt på meteorologiska informationer om vindriktning och vindhastighet. Med hjälp av dessa uppgifter och informationer kan det beräknas var och när en radioaktiv fjärrbeläggning kan väntas och varning härför utfärdas. På samma sätt som i de direkt anfallna orterna måste inom områden, där radioaktiv fjärrbeläggning kan uppstå, skyddsrum finnas att tillgå. Finns ej radiaskyddsrum eller kan farlig strålning väntas komma att pågå under lång tid, kan det bli nödvändigt att

flytta människor till andra mindre farliga platser.

Områden, som fått radioaktiv beläggning, måste kunna närmare lokaliserats. Styrkan och intensiteten i strålningen måste kunna mätas. För dessa ändamål skall inom civilförsvaret upprättas särskilda enheter, försedda bl. a. med erforderliga mätinstrument. Det är vidare värdefullt att i viss omfattning kunna sanera områden, materiel och människor, vid vilka radioaktiva partiklar häftat. Slutligen måste människor som blivit bestrålade, ges erforderlig sjukvård. Dylik behandling ankommer emellertid i princip ej på civilförsvaret utan på den allmänna civila sjukvården.

Det aktuella läget ifråga om radiaskydd kännetecknas av att skyddsrum finns i betydande mängd på orter, där fara för momentan strålning föreligger, att på andra orter och inom andra områden, särskilt på landsbygden, skyddsrum i stor utsträckning saknas samt att en personell och materiell organisation för varning, indikering och sanering håller på att utformas.

Bevakning

Civilförsvaret har enligt nuvarande bestämmelser till uppgift att bevaka civila anläggningar mot spioneri och sabotage (markbevakning). För detta ändamål (samt för ordningshållning i samband med civilförsvarets övriga verk-

samhet) organiseras en bevakningskår. Denna erhåller krigsmässig utrustning och är sålunda beväpnad. Ur folkrättslig synpunkt är i krigstid medlemmarna i kåren krigsmän och lyder under krigslagarna.

Bevakningskåren är i dag utbildad och utrustad för sina uppgifter och har hög uttryckningsberedskap.

Den skadeavhjälpande verksamheten

Uppgiften för den skadeavhjälpande verksamheten är att efter ett anfall rädda inneslängda människor, att ge första hjälp åt skadade och att transportera dem, som är i behov därav till sjukhus, att tillfälligt ta hand om hemlösa, att begränsa och släcka bränder samt att i övrigt vara verksam för att rädda människoliv och hindra materiell förstörelse i samband med anfallet.

För att kunna fullgöra sin verksamhet måste civilförsvaret upp-
rätta enheter av skilda slag i en personell organisation. I samband med organisationens anpassning till det moderna krigets krav har viss omorganisation föreslagits av den nuvarande organisationen. Redan innan förslagen framlagts har emellertid successivt förändringar genomförts av samma slag, som förslagen avser, utan att en slutlig anpassning ännu kunnat ske. Frågan om denna slutliga utformning av organisationen skall föreläggas 1959 års riksdag. I det följande redovisas organisationen så-

dan den antages bli fastställd inom den närmaste tiden.

Det skall för varje ort, mot vilken anfall kan väntas, finnas en lokal skadeavhjälpande organisation. Huvuddelen därav benämnes allmänt civilförsvaret och är avsedd för orten i dess helhet; en annan del, verkskyddet, uppsättes i första hand till skydd för industrier och liknande företag. Som komplement till det lokala civilförsvaret skall regionala undsättningskårer organiseras. Den lokala organisationen skall vara tillräckligt stark för att under de första timmarna efter ett anfall kunna göra en effektiv insats. Det är under dessa första timmar, som det största resultatet kan nås av räddningsverksamheten. Det regionala civilförsvaret skall kunna avlösa och förstärka det lokala civilförsvaret och bör betraktas som en strategisk reserv.

Det lokala allmänna civilförsvaret skall utgöras av sex kårer: ledningskåren, bevakningskåren, beredskapsbrandkåren, räddningskåren, sjukvårdskåren och skyddskåren. Deras samlade personalstyrka beräknas till ca 210 000 personer.

Ledningskåren skall handha den taktiska ledningen av enheterna samt ansvara för deras försörjning. Bevakningskåren skall (vid sidan av de förut angivna bevakningsuppgifterna) ansvara för avspärningar, trafikdirigering och andra ordningsuppgifter. Beredskapsbrandkåren skall begränsa och

släcka eld samt avpatrullera utrymda områden för att där snabbt kunna ingripa mot brand.

Räddningskåren blir kärnan i organisationen och skall kunna röja väg till rasplatser och rädda innestängda. Sjukvårdskåren skall ge första hjälp och transportera skadade som behöver kvalificerad vård till sjukhus.

Skyddskåren skall indikera gas och radioaktiv strålning samt utföra viss sanering. Den skall också tillfälligt ta hand om hemlösa och kunna ordna utspisning.

Slutligen skall det lokala allmänna civilförsvarets samlade styrkor med smärre undantag medverka vid genomförandet av utrymning.

Det lokala allmänna civilförsvaret rekryteras i huvudsak med civilförvarspålikt. Dess enheter skall för att kunna snabbt ingripa ha hög utryckningsberedskap, vilket innebär krav på kasernering, samt vara välutbildade och välutrustade. De skall till sin huvuddel förläggas i respektive orts yttre områden och därför vara rörliga, dvs. motoriserade. Vissa andra delar av det lokala allmänna civilförsvaret måste utgångsgrupperas inne i orterna för att utan tidsutdräkt kunna ingripa efter ett anfall. En på så sätt uppbyggd rörlig och effektiv organisation kan möjliggöra en snabb ömsesidig hjälp närbelägna orter emellan.

Även det lokala verkskyddet skall — där så med hänsyn till ve-

derbörande företags storlek och allmänna struktur är lämpligt — organiseras på kårer. Varje företag har sitt verkskydd. Den samlade personalstyrkan i verkskyddet uppgår till ca 100 000 personer. Även verkskyddspersonalen rekryteras med civilförvarspålikt. Varje verkskydd ledes direkt av en verkskyddsledare, som i sin tur står under civilförvarschefens befäl.

Det *regionala civilförsvaret* skall omfatta 16–20 undsättningskårer med en sammanlagd personalstyrka av 10 000 personer. Kårerna skall fullgöra räddnings- och eldsläckningsuppgifter. Varje kår skall i enlighet härmed innehålla räddnings- och eldsläckningsenheter samt vissa hjälpförband. Kårerna utgångsgrupperas i landets befolkningsrikaste delar, 3–5 mil från de tätorter, som kårerna i första hand skall betjäna. De byggas i allt väsentligt upp med värnpliktig personal, vilken skall ha fullgod utbildning och utrustning.

Ingen del av den skadeavhjälpande organisationen är organiserad i fred med undantag för tillfälligt sammansatta utbildningsavdelningar. Först vid intagandet av beredskap organiseras de olika enheterna. Till kompensation av detta förhållande och för att åstadkomma en lätt gripbar och på civilförvarsverksamhet starkt inriktad befälskader, skall en reserv-officersinstitution av samma slag som hos krigsmakten upprättas för

civilförsvarets del. Den beräknas komma att omfatta ca 1500 officerare. Det är icke osannolikt att civilförsvaret blir den försvarsgren, som först av alla måste möta ett fientligt angrepp. Därför krävs en hög inställelse- och mobiliseringsberedskap. Detta innebär att omfattande förberedelseåtgärder måste vara vidtagna redan i fred. Personalen måste vara utbildad, materielen finnas lagerhållen och lätt tillgänglig.

Det aktuella läget för den skadeavhjälpare organisationen kan anges på följande sätt. Erforderlig personal finns för det lokala civilförsvaret. Denna personal är helt eller delvis utbildad. Betydande materielbrister finns dock. Dessa kan värdemässigt uppskattas till ca 170 miljoner kronor. Uppbyggnaden av det regionala civilförsvaret har ännu ej påbörjats.

Civilförsvarsplikten

Civilförsvarsplikten innebär att varje svensk man och kvinna är lagligen skyldig att mellan 16 och 65 år tjänstgöra i civilförsvaret. De, som tillhör krigsmakten, får ej uttagas till tjänstgöring i civilförsvaret, om därigenom deras tjänstgöring i krigsmakten hindras. Civilförsvarsplikten gäller både fred och beredskap. I fred är den dock begränsad. Endast de, som inskrivas i civilförsvaret och skall undergå utbildning, är skyldiga att tjänstgöra under fred. Tjänstgö-

ringstiden är beroende på det mått av utbildning, som erfordras. Under beredskap är alla skyldiga att tjänstgöra i den omfattning, som beredskapen kräver.

Civilförsvarets sättande på krigsfot

Civilförsvaret har tre beredskapsgrader.

Beredskapsgrad III (lägsta beredskapsgraden) innebär, att civilförsvaret i materiellt hänseende hålls i full beredskap samt att personal inkallas bl. a. för bevakning och alarmering. Den materiella beredskapen innebär bl. a. att fordon tas i anspråk samt att materiel anskaffas och fördelas efter avsedd krigsanvändning. Erforderlig komplettering av personalens utbildning påbörjas.

Beredskapsgrad II (mellersta beredskapsgraden) innebär utöver beredskapsgrad III att omkring en tredjedel av den personal i allmänna civilförsvaret, som under högsta beredskap skall kunna helt tas i anspråk, inkallas. För tjänstgöring vid verkskydd kan brandtjänstepersonal inkallas.

Beredskapsgrad I (högsta civilförsvarsberedskap) innebär att organisationen hålles i full beredskap.

De olika beredskapsgraderna intas på särskild order. Man strävar därvid efter att successivt öka beredskapen. Ett önskemål är också, att den lägsta beredskapsgraden intas så långt före krigstillstånd

som möjligt med hänsyn till den tid, som erfordras för att genomföra det materiella utrustningsarbetet och utbildningen.

Vid beredskapslarm intar civilförsvaret automatiskt den högsta beredskapsgraden.

Vid beredskapstillstånd intar civilförsvaret automatiskt den lägsta beredskapsgraden.

Krigsorganisering. Civilförsvarets materiel finns i länsförråd (3 å 4 per län). Den är där beredskapsförpackad och upplagd i enheter för varje inställelse- eller utrustningsplats, som skall organiseras ute i orterna. Härigenom kan materielen snabbt avhämtas och föras till de nämnda platserna.

Inskriften personal är tilldelad krigsplaceringsorder på vilken är angivet, att vederbörande efter kallelse eller vid beredskapslarm skall inställa sig på i ordern angiven plats (ofta tillika utrustningsplats).

Civilförsvarets ledning och territoriella indelning

Den centrala ledningen av civilförsvaret utövas under Kungl. Maj:t av civilförsvarsstyrelsen, som är ett centralt ämbetsverk med en generaldirektör som chef. Till ämbetsverket är knuten en militärassistent för samverkan med försvarsstaben och andra centrala militära myndigheter. Styrelsen äger att direkt till länsstyrelse utfärda föreskrifter angående civilförsvaret.

Den regionala ledningen inom länet utövas under såväl krig som fred av länsstyrelsen.

I krig finns en instans mellan civilförsvarsstyrelsen och länsstyrelserna, nämligen civilbefälhavarna. Dessa (utsedda i fred) har att verka för samordning av samtliga civila försvarsåtgärder inom ett större område, civilområdet (civo), samt samverka med militärbefälhavarna. Civilområdena sammanfaller i stort med militärområdena. Västerbottens och Norrbottens län samt Gotland ingår icke i något civilområde. Till civilbefälhavare utses en av landshövdingarna i län, som ingår i civilområdet. Till sitt förfogande har civilbefälhavaren ett kansli. Ärenden angående civilförsvaret handläggs där på en civilförsvarssektion. I fred finns endast en föredragande för civilbefälhavarens samtliga krigsplanläggningsärenden.

Länen är indelade i civilförsvarsområden — det skall finnas ca 100 områden i riket. Den lokala ledningen i krig utövas inom varje civilförsvarsområde av en civilförsvarschef. Fredsadministrationen skall däremot vara koncentrerad till länsstyrelsen, men civilförsvarschef utses redan under fred för att kunna utbildas och förberedas för krigsarbetet. Till civilförsvarschef utses i regel någon av polischeferna inom området.

För krigsverksamheten kommer varje civilförsvarsområde eller distrikt att indelas i basområden under

en basområdesbefälhavare med stab, som skall ansvara för bl. a. civilförsvarsenheternas förläggning och underhåll.

Civilförsvarets ekonomi

Skapandet och vidmakthållandet av civilförsvaret är en angelägenhet, som åvilar både stat, kommuner och enskilda. Frågan om kostnads- och ansvarsfördelningen mellan dessa tre parter har under årens lopp lösts på skiftande sätt. Enligt nuvarande bestämmelser fördelar sig kostnader och ansvar efter i stort sett följande grunder.

Det ekonomiska ansvaret för verkskyddet åvilar i huvudsak ägare eller innehavare av byggnad eller anläggning.

Huvudparten av kostnaderna för civilförsvaret i övrigt skall bestriktas av staten. Hit hör främst kostnader för administration, utbildning och materielanskaffning.

För kommunerna stadgas allmänt, att de genom sina myndigheter skall lämna civilförsvarschef biträde i sådana frågor rör-

ande civilförsvaret, som har samband med de särskilda kommunala myndigheternas verksamhetsområden. Härjämte föreskrivs att de skall ställa till förfogande de kommunala organ, som ingår i eller kring vilka civilförsvaret uppbyggs, nämligen brandkåren, delar av poliskåren och tekniska verk såsom gatukontor och reparationsavdelningar. Vidare åligger det kommunerna att med statsbidrag bygga allmänna skyddsrum och anordna andra byggnadstekniska skyddsåtgärder.

Civilförsvarsstyrelsen har beräknat statens kostnader för ett effektivt och funktionsdugligt civilförsvaret till ca 100 miljoner kronor per år under en 10-årig uppbyggnadstid. En parlamentarisk utredning, 1953 års civilförsvarsutredning, som nyligen avgivit sitt slutbetänkande, har beräknat motsvarande årskostnader till 76 miljoner kronor. Den nuvarande tilldelningen av statsmedel på driftsbudgeten (budgetåret 1958/59) för civilförsvaret uppgår till 26 miljoner kronor.